

WWW.UNILIB.NS

У
Н
И
В
Е
Р
С
И
Т
Е
Т
С
К
И
Л
И
Б
Р
А
Р
И
О
Т
Е
К
А

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

Бр. 4.

У Новом Саду, 28. фебруара 1909.

Год. II.

САДРЖАЈ: Нова наставна основа мађ. језика и наше школе, од Јов. Искруљева, учитеља вежбаонице, Сомбор. — Учитељи и хигијена од др. Лаве Марковића, Н. Сад. — Предавања за увод у експерим. педагогију од Др. Мојмана, превод Др. П. Радосављевића — Данашња јавна настава у Немачкој. — Педагошки преглед: Бугарске школе у Турекој. — Школа и настава: Здравље и школа. — Монопол штампања школских уџбеника. — Учитељство: Скупштина учитељског д. д. „Натошевић.“ — Листак: Старо римски начин дељења. — Допис: Вршац. — Преглед књига: Elementary Experiments in Psychology, Carl Seashore, приказао од др. П. Радосављевића. — Белешке. — Нове књиге. —

Нова наставна основа мађ. језика и наше школе.

Јован Искруљев, учитељ вежбаонице.

— Сомбор. —

Расправљају се разна педагошка питања, проблеми и темати, али о овом тако важном питању чудим се — да до сада — ником не паде на ум ни речи да проговори. Па зар ово није важно питање у нашем школском животу? Зар се о њему не може и не треба говорити? На ово ћу одговорити укратко овим речима: „*Ово је питање центар свих питања и тачака, које и у нашем школском животу треба решити, јер од правилног решења овог питања зависи судба наших школа — судба нашег учитељства.*“ Па из ових побуда решио сам се, да о њему проговорим, те да упозорим позване и непозване на оне тачке, које треба да се реше и да — донекле — покушам изнети начин, како би се ово питање дало повољно решити и свима захтевима могло удовољити.

Да би била — поштованим читаоцима — јаснија слика о овом савременом питању, морам у кратко изнети садржину нове наставне основе за мађарски језик у школама са немађарским наставним језиком.

Пошто је простор овог листа мален, а и пошто ми није циљ, да изнесем у свој опширности ту нову наставну основу, то молим заинтересоване нека прочитају I део наставне основе, који се налази отштампан у: „*Néptanítók Lapja.*“ (Наставна основа за сада се не може нигде добити).

Према пропису 19 §. XXVII. зак. чланка од 1907. год. циљ учења мађ. језика јесте тај, да у школама у којима наставни језик није мађарски, дете немађарског матерњег језика научи мађарски језик у толикој мери, да свршетком IV-ог разр. може своје мисли усмено и писмено разумљиво изражавати.

Према овом пропису радила је државна школска анкета, више него годину дана на тој основи, те једва пре неколико недеља министарским описом ступи у живот, но са том примедбом, да ће надзорници дужни бити припазити и све своје силе употребити ради тачног извршавања ове наставне основе почетком 1910—11. шк. године.

Наставна основа подељена је на три дела. У првом делу израђено је у главним тачкама градиво, које се има свршити у току 6 година. — У другом делу налази се упутство за предавање мађарског језика. У трећем делу израђено је детаљно све оно градиво, које се има вршити у појединим разредима.

Најглавнији је први део, јер је он наредба, они остали делови јесу допуне наредбе, зато ћу овај део и изнети опширније.

I. разред.

а) Мађарски разговор из овог круга: Најпотребнији изрази при одржавању школскога реда.

Школа и школски живот. Учитељ, ученик име и презиме ученика. Школска дворана, намештаји, учила школска занимања. Опис израђених предмета (облик, боја, даљина, место, градиво, зготовљач.)

Породица и живот породични. Родитељи, браћа, сродници.

Делови децјег тела. Број и главније радње ових.

Зашимање детета. Устајање, облачење, хранење (јело и пиће) суделовање у раду породице, игра, легање, молитва, спавање.

Здање Стан, кухиња, соба, подрум, таван, намештаји. Домаћа оруђа. Место, облик, боја, градиво, зготовљач и употреба истих.

Двориште. Ограда, капија, побочне зграде, бунар, Домаће животиње особине и користи истих.

Башта. Поврће, цвеће, дрвеће и воће. Именовање основних бројева од 1—20 у вези са предметима о којима се води разговор.

Најпотребније речи команде при игри и телесној вежби.

Децје игре са мађарским изразима, изрекама, песмицама и стиховима.

II. разред.

а.) Разговор.

Понављање градива првог разреда.

Црква. Делови и унутрашње уређење. Богослужење понашање у цркви. Свештеник, појац, црквењак. Празници.

Опћина. Куће, улица, пут, трг, гробље.

Становништво опћине. Доба, занимање, језик и вера.

Делови дана и седмице. Месеци и годишње доба Карактеристичне радње у башти и у пољани у појединим сезонама.

Подела времена, упознавање са часовником. Време.

Приповетке у којима је оличена љубав, поштовање, благодарност, послушност према родитељима и љубав према браћи.

Примењивање бројног простора од 1—100.

Врста новца, мере. Остало као и у првом разреду.

в.) Мађарско читање и писање.

Читање и писање малих и великих писмена.

Читаначки предмети из круга предмета при конверзацији. Неколико басана и народних приповедака.

Писмени састави.

III. разред.

а.) Разговор.

Понављање градива другог разреда.

Опћински хатар Ораница, ливада, пашњак, виноград, шума.

Опћински кнез, бележник, лечник и старатељ.

Земљописни предисјлови. Брег, брежуљак, долина, равница, извор, поток, река, језеро.

Корисне и шкодљиве пољске и шумске животиње.

Привредне биљке и минерали (камен, глина, песак, со, угаљ, гвожђе и бакар.)

Правци света.

Упознавање околине, среза и жупаније, у опћим цртама.

Једно две приповетке из месних догађаја.

Религиозно моралне приповетке у којима је оличена хуманитарна љубав, верност, правда, рад и осећај дужности.

Приповетке у којима је оличена заштита животиња и биљака.

Рачунање у бројном простору од 1—1000.

Остало као и у првом разреду.

в.) Мађарско читање и писање.

Читаначки предмети. Кратки читаначки предмети из круга предмета одређених за конверзацију.

Писање.

IV. разред.

а.) Разговор.

Догађаји из сеоског живота. Црквена слава, сајам, сватови, берба, кукуружња берба, клање свиња. Привредни послови: орање, сејање, жетва.

Суседне жупаније.

Угарска. Границе, брда и реке. Саобраћајна средства. Производи из животињског, биљног и минералног царства. Становништво по језику, вери и занимању. Престоница Угарске.

Приповетке у којима је оличена честитост, умереност, трезвеност, штедљивост, самовладање, поштовање закона, одваж-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ност, јунаштво, оданост према домовини и патриотизам. Бајке и народне приповетке. Историјске приповетке. Народни живот.

Религиозне и патриотске песме.

Рачунање у бројном простору од 1000 на више. Остало као и у нижим разредима.

в.) *Мађ. читање и писање.*

Читаначки предмети из круга предмета за конверзацију.

Писмени састави.

V. и VI. разред.

(У првој години).

а.) Мађ. разговор.

Из угарске историје.

О освојењу домовине. Свети Стеван, Ладислав, Бела IV., Лауш велики, Јован Хуњади и краљ Матија. Мохачка битка. Стеван Лошонци. Сонди Ђерђ Стеван Добо. Никола Зрињи.

Петар Пазман. Габор Бетлен. Стеван Бочкаи. Јелена Зрињи. Фрања Ракоци I., Марија Терезија. Гроф Сечењи Иштван, Кошут Лајош, Фрања Деак. Франц Јосиф I. Краљица Јелисавета.

Устав (Како се претеривало у градаву ево изнећу све градиво из специјалног дела) Породица, мала и велика опћина, вароши са уређеним мађистратом. Муниципија, представништво, опћинско поглаварство. Права и дужности опћинског поглаварства и представништва. Срез Срески чино ници. Вароши с муниципијалном управом. Законодавни и управни одбор. Катастер. Грунтовница. Порез Државни порези. Прирез. Војна обавеза. Војска. Заједничка војска. Домобранство. Привремено или стално ослобођење од службе у војсци. Новачење. О војним бегунцима. Причува. О усташима. Војне вежбе. Једно годишње добровољство итд.

Из круга хигијезе (и овде је се претерало у избору градива.)

Рачун.

Религиозне и патриотске песме.

в.) *Мађарско читање, писање и писмени састави.*

Читање. Читаначки предмети који обухватају градиво из круга конверзације на име: историје, устава и хигијене, разне приповетке.

Писмени састави. Граматика.

V. и IV. разред.

(у другој години:)

Из историје (У овој години градиво се има много опширније предузети.)

Из хигијене.

Из устава.

Из природописа.

Остало градиво исто је као и у првој.

Овом првом делу додата је и таблица, која одређује број седмичних часова мађ. језика у школама са немађ језиком; и то овако:

У школама где је један учитељ са 6 разреда број седмичних часова мађ. језика је 13 и то: у I. р. 2, у II. 3, у III. 2, у IV. 2, у V. 2 у VI. 2;

Два учитеља са VI разр. Број седмичних часова: 21 $\frac{1}{2}$. I. р. 5, II. р. 4 $\frac{1}{2}$. III. р. 3, IV. р. 3, V. р. 3, VI. р. 3;

Три учитеља VI. разр. Број седмичних часова: 26 $\frac{1}{2}$. I. р. 6, II. р. 5, III. р. 5, IV. р. 4, V. р. 3 $\frac{1}{2}$, VI. р. 3;

Четири учитеља VI. разр. 32 ч. I. р. 6, II. р. 5 $\frac{1}{2}$, III. р. 5 $\frac{1}{2}$, IV. р. 5 ч, V. р. 5 ч, VI. р. 5 ч.

Пет учитеља VI. разр. I. р. 6 ч. II. р. 5 $\frac{1}{2}$, III. р. 5 $\frac{1}{2}$, IV. р. 5, V. р. 5 ч, VI. р. 5 ч.

Шест учитеља VI. разр. 39 часова. I. р. 6, II. р. 6, III. р. 6, IV. р. 7, V. р. 7, VI. р. 7.

Ово је све градиво које прописује нова наставна основа, а које се мора свршити у нашим основним школама.

Кад се мало боље удубимо у ову нову наставну основу, изгледа нам као да је нису стварали школски људи, који су упознати са тешкоћама основне наставе у опште. Све оно што се у њој прописује веома је нејасно, неодређено и сувише много. Све градиво обрадити у часовима овог разговора неприродно је.

XXII. зак. чл. од 1907. год. вели: Да у оним школама, где је наставни језик немађарски има се предавати само мађарски језик, остали предмети пак на матерњем језику; но у овој наставној основи тога не видимо. Истина, ова наставна основа не прописује да се историја, земљопис, ус-

тав, природопис, хигијена предају као засебни предмети, али захтева да се градиво истих предмета има предузети у часовима мађ. разговора. Сваки школски човек на ово може рећи: „Опет то, ал' мало друкчије.“ Заиста ова основа таква, каква је сад, не знам хоће ли се моћи остварити. Будућност ће показати.

Она је ступила у живот, постала законом; она се мора извршити, тако вели наређење.

Шта ћемо, противити се не можемо, већ се морамо покорити судби а гледати да бар сами себи — у колико је могуће — помогнемо.

Па како ћемо себи помоћи? Како и на који начин да олакшамо терет нашем учитељству? Ово су та питања која треба што скорије решити, ако хоћемо да се и на даље наше школе и учитељство кити српским именом.

То питање хоћу да додирнем; хоћу, да упозорим наше позване и непозване на правилно решавање овог питања.

Будућност наших школа лежи у рукама нашег учитељства. Помогнемо ли њему, спасли смо наше школе. Па како да му помогнемо? На ово питање хоћу и да одговорим. При своме одговору хоћу да сам либералан и непристрастан, јер је наступило време да се једном наше школско и учитељско питање реши.

(Свршиће се.)

Учитељи и хигијена.

Др. Лаза Марковић. — Нови Сад.

Држава захтева, да родитељи шаљу своју децу у школу. То је њено право али је исто тако право и дужност родитељска, да траже од државе и издржавалаца школских, да воде рачуна о децијем здрављу, које је у школи често у опасности. Исто тако треба и учитељи да свим силама раде на томе, да за худу своју плату, која није достојна образованих људи, не продају поред својег знања још и своје здравље и свој живот.

Да би учитељи могли штитити и своје рођено здравље и здравље своје школске

деце, потребно је, да бар најосновније појмове из модерне хигијене упознају, те да могу сваку опасност за времена, одмах у зачетку опазити и стати јој на пут. Од учитеља, који се баве и разумеју основне захтеве школске хигијене, може се очекивати не само велик успех у одбрани здравља оног уског круга, у којем се учитељ у своме звању креће, него ће такви учитељи *васпитати* читава покољења школске деце у том правцу и тако ће се разуман трезвен и хигијенски живот унети преко тих силних апостола и обучених проповедача и у све српске домове. А то би била велика *народна* корист, јер до сада су хигијенске прилике и нашег средњег стаљежа до зла Бога рђаве, а у сељачким домовима српским ћемо сада у огромној величини наћи примере, како *не треба* живети. Наши сељачки домови и станови су сидишта и легла свим *кужним, заразним* болестима особито *плућне туберкулозе*, која се најизврсније леже и шири по препуњеним, неветреним и често врло загађеним рунама и јаругама, у којима наш иначе бистри и вредни сељак животари.

Користи од учења хигијене као што се види, нису само *тренутне*. Не помажу само учитељу и школској деци, док су у школи, него ће се користити од тог хигијенског знања изнети и изван школе у шири круг села, округа, па и целих покрајина и онда ће користити те бити *трајне* и донеће благослова и берићета свакој кући, која им отвори своја врата.

Какве штете настају у школи за учитеља и децу?

Школа може на више начина оштетити људско здравље. Има штета, које настају само тиме, што се учитељ и деца налазе и *бораве* у школи, а има штета, које потичу од *рада* у школи.

Сам *баравак* у школи већ може бити опасан за здравље учитељево, а поглавито за децијем здравље. У школи се искупљају деца са разних страна и из разних домова. Не може се знати, да ли је код сваког детета код куће све здраво и напредно, а не може се без прегледања знати ни то, да ли је свако дете баш потпуно здраво

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

и да ли се може мешати са друг м децом, а да им здрављу не нашкоди.

Баш зато, што се деца скупијају са разних страна, могу лако да се у школу увуку разне *кужне заразне болести*. Једно је дете довољно да зарази по 10 и 20 друге деце, а често и већину својих савругова. Дешава се често, да дете болује од скрлетине (шарлаха). Родитељи у својој необавештениости, а често и због скромрачења, не зову детету лекара, него га лече сами како знају и умеју. Кад деца прекуже прву навалу љуте скрлетине почну се опорављати и родитељи у својем незнању мисле, да су деца већ и оздравила. Али то је често само *привремено, обманно*. Дете у скрлетини може бити и весело и живо и при доброј глади и сну, али зато се болест у њему није изгубила све догле, док год се кожа *сва не сшеруга*. А перутање може често да траје и по *пет до шест* недеља дана. За *цело време перутања*, ма се дете како изврено осећало, дете је ипак *болесно* и за здраву децу *страховито опасно*, јер се болест може *још пренети*, а исход скрлетине се не може у напред никада израчунати, јер се снага заразних клица од скрлетине и сличних болести *мења*: Једно дете има слабу, лаку скрлетину, а друго дете, које је од њега добије може главом, да плати.

Кад сада узмемо на ум, да родитељи пунте *пре времена* болесно дете у школу, онда су школска деца у *највећој опасности*. Једна шугава овца окужи цело стадо — једно болесно дете окужи целу школу. И онда није никакво чудо, кад у једном месту *нагло*, на пречац овлада зараза и помори многу невину децу, која су се можда чувала од заразе.

Кад су оно пре две године владале велике, црне богиње у Бечу, наређивале су власти, да се школска деца каламе од богиња. И у Новом Саду су варошки лекари каламили децу и том су приликом случајно наишли међу српском децом из основних школа два три детета, која су се у велике *перутала*, која су дакле још боловала од скрлетине и тако болесна похађала школу! Каква је велика срећа, што су лекари запазили страховиту опасност, која је школ-

ској деци попретила и што су за време *уклонили* болесну децу из школе и *спасли* осталу недужну и невину децу. Да случајно лекари нису прегледали децу, могла би најљућа зараза и помор избити међу школском децом.

Исто се тако шире боравком у школи и друге заразне болести: *дифтерија, крупа* (гушобоља), *мрјасе, хришавац* (велики магарећи кашаљ,) овчије богиње.

(Наставиће се.)

ПРЕДАВАЊА

за увод у

ЕКСПЕРИМЕНТАЛНУ ПЕДАГОГИЈУ

и

ЊЕЗИНЕ ПСИХОЛОШКЕ ОСНОВЕ

од

Др. Ернста Мојмана,

професора философије у Минстеру.

С немачког превео с ауторовом дозволом:

Dr. phil. & paed. ПАЈА Р. РАДОСАВЉЕВИЋ,

доцент њујоршког универзитета.

I. СВЕСКА.

Прво предавање.

Задаћа експерименталне педагогије.

Дакле посматрање кад се сравни са опажањем има велике *предности*, што чини да је оно (посматрање) добро помоћно средство у успостављању чињеница: опажање се ослобођава од карактера оног, што је случајно, лабаво и без плана; оно постаје релативно независно од индивидуалног нагађања индивидуе, која посматра, јер се оно руководи научно установљеним сврхама посматрања. Надаље посматрање услед свог методичког карактера, омогућава релативно потпуно проматрање опажљивих појава и свесно стицање и систематско бележење или протоколисање посматралачких резултата, и пошто се оно по плану обавља према извесним намерама то оно каткада даје могућности и за скоро идентично понављање истих посматрања. Ми учвршћујемо спољашње прилике посматрања а по могућности и њихове унутрашње услове, па смо кадри да једно

посматрање поновимо под истим приликама као и пре, и тако срањујемо резултате од више посматрања једне те исте чињенице.

Вама је познато, да се у могућност посматрања и експеримента за спољашња опажања никад није посумњало, али се то чинило за унутрашње опажање, с чиме ми у првој линији имамо посла при успостављању психолошких чињеница. Исто се тако сумњало и у могућност *правог самопосматрања*, као и у *могућност експериментисања са психичким појавама*. Аргументи, који су били уперени против могућности по плану удешеног посматрања сопствених унутрашњих појава, оснивани су пак делом на неоснована уопштавања екстремно тешких случајева самопосматрања, делом на кривом схваћању самог духовног живота. Ја се не могу овде упуштати на те аргументе, то спада у психологију. Због тога вас упућујем на ошће уџбенике психологије а нарочито на дивно разлагање овог питања у Штеринговој психопатологији*) Да је у извесној мери могуће директно и по плану удешено самопосматрање, о томе се можете сваки час сами уверити. Поузданост тога зависи у главном од ведбања онога, који посматра. Самопосматрање се потпомаже помоћу хотимичног (и нехотичног) сећања на пређе доживљене психичке појаве, које су тим поузданије, или су непосредније *иза* доживљаја психичких појава. Недостатке, празнине, што поједино самопосматрање наравно мора остављати, могу се испунити са *поновним* посматрањем истих појава.

Самопосматрање у психологији јесте у исти мах средство, да се посматрања, која чинимо на *другим* људима, право тумаче. У психологији ми врло лепо покушавамо да посматрање нас самих проширимо са посматрањем *других* људи. Тачније узето, зар то у истину није *посматрање* других људи, већ, у колико не посматрамо специјалне покрете испољавања, системачко употребљавање *исказивања*, што их други људи чине на темељу њихових самопосматрања или интерпретисање *духовних успеха* других људи. Па те исказе других о са-

мом себи и њиховим успесима можемо ми тумачити увек само по аналогiji нашег рођеног доживљаја. У опасности те аналогije може нам помоћи само *поновна измена* мисли са другим људима. Шта више, ми можемо индивидуи, која сама себе посматра, и која нам се исповеда, опет рећи, како смо ми схватили њезине исказе па се онда тако дуго коригирамо, док, по могућности, не доведемо у везу наше схваћање тог исказивања и намеру онога, који се исказује.

Куд и камо је тежа ствар са употребом посматрања других људи и самопосматрања у педагогији и психологији дечета, јер тада имамо посла са свешћу, која се битно *разликује* од свести одраслог човека. С тога овде морамо на то пазити да у исказу детињем *изнађемо* управо оно што показује да се његов духовни живот типички разликује од одраслих људи. При том нам у великој мери а можда и више потпомаже сећање на наше рођено детињство. Кад се не би сећали доживљаја нашег сопственог детињства то би значења многобројних исказа детињих о самом себи била проста *наслуђивања* о оном што се обавља у дечијем духу. Ми ћемо овде видети, како нам баш педагошки експеримент може помоћи у некојим потешкоћама *правог* значења о детињим исказивањима, у колико се он оснива на исказивању објективних успеха дететових, где се особитости детињег духа јасније одају него ми у његовим исказима.

Додуше *педагошки експеримент* је већим делом *психолошки* опит, примењен на школско дете, које се развија и дела. У толико у колико је педагошки експеримент опит психологије деце, он дели удес са могућности психолошког експеримента. Но, пошто се, као што вам је познато, *ставила у питање* и *могућност психолошког експеримента*, то се запитајмо посве опћенито: *Шта спада у један експеримент и у ком се смислу може експериментисати у психологији?* и онда то *посматрање* обратимо на *педагошки експеримент* и *опит психологије деце*.

Исто тако као што се посматрање даде схватити као методички усавршено опа-

*) Störing, Vorlesungen über Psychopathologie, Leipzig, 1900, стр. 5 и даље.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

жање, тако исто експеримент је усавршено и повећано посматрање, јер васколико експериментисање иде за тим, да се појаве, што се истражују, посматрају под условима, који се даду посве контролисати. Но, то се разликује од посматрања у првом реду тиме, што *ово* мора чекати, док наступи појава, коју треба испитати, а експеримент *довађа* ту појаву. О томе се лако можете уверити у чисто посматрачким (опажајним) природним наукама; ми имадемо чисто опажајне природне науке, бар некоје природне науке беху све до јако чисто опажајне науке, на прилику астрономија и метеорологија. До данас су експерименти у астрономији и метеорологији врло ограничени и у главном те су науке упућене на посматрања. Због тога астроном, метеоролог мора *сачекати* док се не јаве појаве, које треба да посматра. И овде лежи главна разлика између експеримента и посматрања.

1.) Због тога: *први услов* васколиког експериментисања је хотимично *успоостављање* појава, које треба испитати.

2.) *Други услов* експеримента је хотимично *мењање* појаве према намерама експериментаторовим. Ово се може остварити помоћу утецања на ток појава и помоћу изоловања и изоловане промене парцијалних (делимичних) појава из којих је састављена појава, што се испитује. Са овим последњим помоћним средством експеримент стоји у служби — у главном — каузалној (узрочној) анализи (разматрању) појава.

3.) То хотимично *уплетању* у појаве мора бити вођено са *научним намерама*. Тиме се експериментисање разликује од просте сигнарије природних испољавања.

4.) Напоследку у експеримент спада и *квантитативно одређење или мерење* посматраних појава. Ово нам омогућава с једне стране извесно бројно срањивање појава, а онда у исти мах оно служи и квантитативној анализи.

Све што год смо казали о експерименту вреди у првом реду само за *аналитички експеримент*. За разлику од тога морамо разликовати *синтетички експеримент*. Први разглаба појаву, а други је опет спаја. Значај синтетичког експеримента састоји

се у томе, да он донекле контролише аналитички опит, а донекле га опет проширује. Рецимо н. пр. да смо звук посве раставили у своје елементе, па и у основни тон и горње тонове, то је аналитички експеримент учинио своје, но, синтетички експеримент може сада контролисати резултат оног раздвајања, у колико један број чистих тонова виљушака у један мах ударим, и то у сходно градацијоним односима интензитета, што одговарају саставним деловима оног звука, што анализом потврдисмо. И сада се мора такођер јавити разглобљени звук. Или, ми помоћу призме растворимо белу дневну светлост у поједине сунчане снопове па их онда опет помоћу збирног сочива саберемо у белу дневну светлост. У првом случају имадемо, дакле, аналитички, а у другом синтетички или контролни експеримент. Ако сада и надаље саберемо *поједине* сунчане снопове раствореног светлосног зрака, па нађемо да извесни *парови* тога такође дају бело дневно светло, то помоћу нових синтеза *проширујемо* резултат претходне анализе.

Али, сада можемо ставити *питање*: Да ли се ти различити услови експеримента могу остварити и у психолошком експерименту а нарочито у опиту психологије детета?

На први поглед изгледа, да се *духовне* појаве уопште *не могу својеволјно успоставити*, да би могли служити као предмет експеримента. Да ли се н. пр. осећаји (чуства, емоције) и афекти, могу по вољи начинити у соби експериментаторовој, као што је то случај са физикалном природном појавом? Та валда није могуће субјекат (особа на којој се експериментише) по команди ставити у добро расположење или ју бацити у афекат гњева. То је исто тако могуће, као што је могуће по команди побудити човека да изведе морално дело; укратко речено: изгледа да се *духовне* појаве не могу експериментално испитивати, јер се оне не могу ставити према сврхама експериментаторовим. Против овог може се рећи, да су сви ти примери узети из посве екстремно тешких случајева, с којима се врло ретко сусрећемо у психо-

лошком експерименту. У истини ми смо у стању *све* или скоро све духовне појаве уметнички успоставити помоћу „надражаја“. На тај начин помоћу чулних надражаја могу се изазвати *осети* било ког квалитета и интензитета — осети вида, даду се изазвати оптичким надражајима, тонови и шумови акустичким надражајима и т. д. Помоћу излагања одговарајућих просторних или временитих утисака даду, се по вољи експериментаторовој изазивати опажаји простора и времена. Па и *прости осећаји* (чуства, емоције) даду се експериментално изазвати. Ако субјекту апликујемо једну дозу кинина на врх језика, то ће горки укус кинина зацело изазвати неугодни осећај; са комбинацијама боја, акорда и сличног даду се изазвати прости осећаји угодности; додуше при испитивању *расположења* по правилу се чека, док субјекат не каже да се налази у карактеристичком расположењу. Но, чим је располо-

жење ту, оно се даде и експериментално испитати, а некоја расположења и на темељу простих осећајних (емоционалних) надражаја јављају се као њихова накнадна деловања. Па и на представе и ток представа може се упливсати помоћу казиваних речи; и т. зв. репродукциона метода, која помоћу казиваних или оптички изложених речи, изазива представе и комбинације представа показала се као једна од најплодоноснијих експерименталних метода. Па и *радње вољине* могу се експериментално испитати, у колико субјекат мора да изведе једну претходно уговорену просту спољашњу радњу, која полази од извесног надражаја и завршава се у извесном покрету. Те покусе називамо реакцијоним експериментима; они су увек спојени са мерењем реакцијоних времена, промене реакција (или одговарања) помоћу утецања на њихове услове и са анализом тога помоћу самопосматрања.

(Наставиће се).

Данашња јавна настава у Немачкој.

(Од Др. Павла Штецнера)

Превео Ahmes.

I. ОДЕЉАК.

Народне Школе.

Увод.

Под именом *народних школа* разумеју се оне школе, у којима се маса обавезне деце учи и дају им се знања која су неопходно потребна за сваког грађанина. За њу, понајпре, важи реч царице Марије Терезије да је школа политика а данас још у пространијем и дубљем смислу, јер је велика маса оних, који су у народној школи добили своје образовање, постали политички значајан фактор у нашем државном животу. Кад је цео народ позват, да општим изборним правом буде сарадник на задацима државним, природно је да се мора и држава старати, да народ добије ону меру образовања, које му је потребно за вршење грађанских права и за разумевање грађанских дужности.

Већ са овог разлога држава сматра народну школу као ствар, која се не нај-

више тиче, али се могу набројати још и друге користи, које има држава од општега народнога образовања и које захтевају да га унапређује и да га надзирава. Пошто народно образовање, које се добива у народној школи уздиже појединце до положаја у друштву, који одговара његовој подобности, доприноси оно „и учвршћењу јавнога поретка. Оно увећава духовно па тиме и економно национално стање и отклања опасност, да се појединци не могу сами издржавати и да падну на терет општине. Оно, најзад унапређује моралност, у колико је духовно образовање најјача потпора моралу.“

Али не само да држава има права да се заузима за народну школу, него јој је и дужност, јер кад деца, која имају права на духовно васпитање, не могу сама себи

да то присвоје, мора држава да им пружи прилике за образовање, пошто је њена и дужност, да својим грађанима помогне у постизању њихових права.

И отуда долази, да је држава за себе задржала највишу управу и надзор над свеколиким образовањем, а нарочито у народним школама и да то уређује законима и наредбама. А како у општем народном образовању имају своје интересе и општина, црква и породица, држава их тражи као помагаче у управљању и из државању школа.

Да би постављену сврху постигла, школа не сме бити само наставни завод, него мора бити и васпитни, као што то сагласно истичу закони о народним школама у појединим немачким државама. Саксонски закон о школама поставља: „Задатак је народне школе, да наставом, вежбањем и васпитањем даде младежи основу морално религиозног образовања и да му даде општа знања и способности, потребне за грађански живот“; а у оба последња пруска законска нацрта гласио је §. 1.; „Задатак народне школе јесте религиозно, морално и патриотско образовање младежи васпитањем и наставом, као и поучавање у општим знањима и способностима, која су потребна за грађански живот.“

Свакако да не треба изгубити из вида да наша народна школа управо није оно, што јој име каже, т. ј. школа за цео народ. Када је под утицајем Песталоцијева духа, донесен почетком 19. столећа законски пројект о школама пруским, стајаше у њему: „Јавне опште школе стајаће с државом и њеним крајним циљем у таком односу, да као стожер и средиште за образовање младићко у народу буду основица целокупног националног васпитања.“ Замислићане су три врсте школа с ословом једна на другу: основне школе, варошке школе и гимназије, али се народна школа у Немачкој, нарочито у Пруској, није развијала на такав начин. Она је постала пре школом за ниже сталеже, а у Пруској где скоро све више школе имају приправне разреде, не може се ни у основним разредама сматрати као општа народна школа. У том смислу је највише постигла Ба-

варска, где је народна школа одиста основна школа за све више заводе, „који продужују у родитељској кући започето, религиозно-морално васпитање младежи за време извесног доба живота и помажу да прибави она знања и способности, која су без разлике врсте позива, свакоме потребна за постигнуће цељи у животу те с тога важе као опште добро свију класа народа, као што су и основа за свако више образовање у појединим гранама позива.“

Из значаја народне школе за јаван живот даде се објаснити, што се у већем разумевању националних задатака нашега народа, у немачким државама, вредно радило на законском уређењу школског живота и што су нарочито после 1870. године скоро свугде поникли школски закони. С тога и јесте више чудновато, да две највеће савезне државе, Пруска и Баварска, ни данас још немају школских закона, а за цело да се је могло доћи на томе пољу до јединства после великог обрта који је узео наш духовни и материјални живот од 1866. и 1870. године; што се ипак то није збило, ваља свакако тражити узрок у томе, што партије у држави сматрају школу као политичку ствар најважније врсте. Док н. пр. конзервативци у Пруској траже, да је школа потчињена цркви, либерали напротив желе потпуну подвојеност цркве и школе; они траже ограничење наставног градива за народну школу а с тим у вези и мање образовање учитеља, а ови, опет, што је могућно већу примену свих средстава образовања за школу као и духовно и социјално унапређење учитељског staleжа. У таким околностима просто је немогућно наћи законске норме, које ће задовољити све захтеве. С тога и постоје школски закони само у средњим и мањим савезним државама, где политичке и црквене супротности нису тако оштро опртане. Наравно да и Пруска и Баварска, па и оба Мекленбурга, који такође немају школског закона, имају одредбе о обавезној настави, трајању наставе и т. д., али су оне постале административним путем, а само нешто из школског живота као н. пр. школски надзор и одредбе о пензији уређено је посебним законом

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNLIB.RS

У Пруској унете су одредбе о школи у члановима 20—26 устава од 1880. године и последњи члан говори о закону о целокупној настави, који ни до данас није остварен. Али постоје више важних специјалних закона; као што су: закон о школском надзору од 1872. год., закон о удовичким пензијама у последњој редакцији од 1899. год., закон о пензији учитеља од 1893. год., и закон о платама учитеља од 1897. године.

И Баварска има појединачке законе за извесне партије у народном школовању, од којих је најважнији закон о снабдевању школа од 1861. године.

У Виртембершкој издат је закон о народном школовању још 1836. године, па је од тог времена претрпео многе допуне и измене. Њиме је одређен задатак народне школе, обавезна настава, издржавање школа; уређени су односи учитеља, старање о њиховој сирочади и школски надзор.

Саксонска има свој школски закон од 1835. године. У њему су пре свега опште одредбе, па се онда говори о уређењу школа, о учитељима, о управи и надзору. Поред тога има и посебних закона о пензији, осигурању сирочади и о плати учитеља, који је тек 1898. године добио неке измене.

Баденски је закон о народној школи од 1868. године и садржи све битне одредбе, али је допуњаван и мењан доцнијим законима.

За остале државе навешћемо само годину, када су први пут добиле законско уређење својих школа. Валдек 1846. г.; Липе 1849. год.; Анхалт 1850. г.; Брауншвајг 1851. г.; Шварцбург-Сондерсхаузен 1852. г.; Олденбург 1855 г.; Шварцбург-Рудолштат 1861. г.; Гота и Либек 1863. г.; Раје м. л. и Хамбург 1870. г.; Елзас-Лотринген 1873. г.; Саксен-Вајмар 1874. г.; Хесен, Кобург и Раје ст. л. 1874. г.; Саксен-Мајнинген 1875. г.; Саксен-Алтенбург и Бремен 1889. год.

Само царство није издавало законе о школама па ни о општој школској обавези; али су се за то поједине савезне државе обвезале, да обавезну наставу прошире и на оне становнике, поданике немачког

царства, који припадају другој савезној држави, како се тиме не би могло извући ни једно дете у Немачкој од обавезнога школовања. Од закона издатих, од царства стоје у извесној вези са школом само закон о каламџењу брџиња од 1874. год. и занатлијска уредба од 1873. год. И док се с те стране ништа не ради, прегли су у толико више немачки учитељи, да у школском питању постигну жељено јединство и да унапређују све педагошке интересе. Установе, које служе овом циљу, јесу поред ванредно јаке и разноструке стручне штампе, нарочито опште немачко учитељско удружење и немачки учитељски зборови. На овима се марљиво претресају она важна питања, која данас покрећу учитеље: измена наставног градива и наставног циља, према измењеним потребама образовања и економним односима новог времена, увођење ручног рада за дечаке, домазлук за девојчице, претходно образовање и друштвени положај учитеља и т. д. И поред ових општих зборова постоје у појединим савезним државама, у провинцијама и варошима стална удружења и конференције, које на исти начин раде на подизању и унапређењу школства. Трудом ових удружења и зборова постале су и многе школске законске одредбе.

Педагошки преглед.

Бугарске школе у Турској У чешком листу „Učit. Noviny“ написао је Д. Нашев (свакојачко Бугарин) извештај о бугарским школама у Македонији. По том извештају изгледало би стање тамошњег бугарског школства овако: „О бугарском школству у Македонији и Једренском вилајету може се говорити тек од последњих 30—35 година, т. ј. од времена, кад је установљен бугарски екзархат у Цариграду, којем је ферманом допуштено, да може оснивати и управљати школама за своје верске чланове. Кад је 1877. г. Бугарска била ослобођена, помаган је био екзархат сваке године свотом од 800.000, 1.000.000 и 1.200.000 лева, а ту помоћ екзархат је делио а и данас дели школама. Али бугарско школство не може том потпором да се развије како треба, јер екзархат даје свакој школи само половину

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

издржавања. Другу половину мора сносити свака општина а то је главни узрок, што бугарско школство у Турској не може правилно да се развије. Екзархат издржава и грађанске школе и гимназије. Таких школа има скоро у свима варошима у Македонији и у Једренском вилајету. Оне замењују три прва гимназијска разреда и већином су смешане свугде т. ј. и дечаки и девојке иду у њих заједно. Учитељи на тим школама немају универзитетске спреме. То су већином апсолвенти гимназија, педагогија или семинара.

Гимназије је почео екзархат оснивати тек пре 15 година. Прва гимназија била је основана у Солуну, за мушке и женске, затим је основана гимназија, реалка и женски педагогијум у Једрену, класична гимназија и виша девојачка школа у Битољу. Пре четири године основана је у Солуну трговачка школа. Осим тога екзархат издржава учитељску школу у Серу и у Скопљу, а у Цариграду има духовни семинар, уређен по руском угледу. Учитељи на гимназијама имају неки потпуно, неки непотпуно универзитетско образовање. Лоше политичке прилике у Турској пре 10. јула 1908. год. пре проглашења устава, приморале су бугарске учитеље, да се склоне у Бугарску и потраже места. Екзархату је стално недостајало учитеља и бивало је често, да на гимназијама, по неки предмет целе године није имао предавача.

Народних школа има скоро у сваком селу и сваком месту. Ове школе имају четири разреда, а учи се у њима наука о вери, читање, писање, рачун, цртање, земљопис и државна повесница, певање и гимнастика. Учитељи су свршени ђаци учитељске школе али има и бивших гимназиста. Многи од њих имају образовање много више. У Турској није никад било добрих учитеља на народним школама с тога није било у школама ни доброг успеха.

Учитељи народних школа, нарочито сеоски, имају велику улогу у револуционарном раду бугарском у Македонији и Једренском вилајету, Бугарско учитељство подстакло је и водило крваву револуцију 1903. г. Иако је и само скоро полуписмено, учитељство је будило народну свест, уносило револуционарни дух у становништво, потресало основе турске државе и тек што их није разрушило. Бугарско учитељство није марило што је било гоњено, мучено, кажњавано, него је увек високо носило знамење слободе, па ни данас и ако му у педагошком

погледу много недостаје, непрестаје водити политичку борбу у границама закона како против Грка, тако и против Срба који долазе у Македонију.“

*

По овом приказу изгледа да су бугарски учитељи часни борци за народна права, а не из потаје нападачи српских учитеља, школа и народа. А тако исто се једнострано приказује у последњем ставу и то, као да у Македонији Срба и нема, него су то они Срби, који са стране долазе у Македонију. Колико у томе има истине то већ зна цео свет и осим Срба, али чешки лист не би требао да допусти, да се његовом помоћу шире такве неистине.

Школа и Настава.

Здравље и школа. Пастор Стајдел у Бремену замолио је више лечника да се изјасне о извесним хигијенским приликама у школи. На тај позив стигли су му следећу одговори:

1. Ни једна школа не сме примити дете док не наврши 7 годину. Но и тако дете од 7 година тек се онда може примити у школу, кад лечник изјави, да је дете и телесно и душевно способно да полази школу.

2. Школе не треба ни лети ни зими пре 9 часова да се почну. Родитељи треба да се старају да им деца дневно 9 часова спавају.

3. Настава после подне да се не држи. После подне може се предузимати певање (само у слободи), цртање, гимнастика. Излети у цели поучавања у природним наукама, треба да се држе само после подне. Али ипак седмично два после подне морају бити са свим слободна. Време од наставе пре подне до наставе после подне мора трајати 4 часа. Непрекидна настава пре подне код деце од 7—10 године, не сме трајати више од 2¹/₂ часа, код деце од 10—14 год. 3 часа, а 14—20 год. 4 часа.

4. Веће задаће, које би заузеле време од 2 часа, могу се давати само суботом после подне. Једно после подне у седмици мора бити са свим слободно од задаћа. Ако пак и после подне има правих седмичних часова, онда се имају домаће задаће од власти, са свим забранити. Тамо где се после подне држи цртање, певање и гимнастика, могу се задавати краће песмице за учење на памет. Разна превађања треба изоставити као и много писање умалити.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

5. Прави час наставе, који захтева започету пажњу, не сме трајати, дуже од 40 минута.

6. Учитељи треба све предмете, који се могу у слободи предавати, и ако је време погодно ван школе у слободи да предају. Учитељу треба да је дужност да свако погодно време на то употреби, с тога га не треба приморавати, да се држи строго распореда часова.

7. Преко године треба 13 седмица да служе за одмор, и то одмор о Божићу, да је 2 седмице о Ускресу 2 седмице, о Духовима 1 седмицу, а велики одмор у јулу и августу да траје 8 седмица. Почетак школе да је 1. Септембра. За време одмора да се не дају домаће задаће.

М. Б.

Монопол штампања школских уџбеника. Миштарство просвете у Србији, тражило је мишљење од Гл. Просветног Савета, шта би требало изменити у правилима о штампању уџбеника за основне и средње школе, те да одговарају боље своме задатку. Лист „Учитељ“ износи о томе ово своје мишљење: „Прво и најглавније што је: *треба укинути монопол штампања уџбеника.* Монополисања уџбеника нема већ више нигде у културном свету. *Монополисањем се ствара: застој и реакција у литератури, сузбија приватна иницијатива, везују руке радницима који хоће да покрећу живот напред, штете се и умни радници и трговци и занатлије, које живе од продаја и израде књига и најзад сузбија поље утакмици која једино може гарантовати напредак.*“

А шта ћемо ми овде тек да рекнемо о уџбеницима. Да вије било Натошевића, ми би вајда још и сад имали буквар у којем се читао: Петр мали крадец. А од како нам школе добише неколико Натошевићевих уџбеника, нико ни малим прстом не миче, да се на том пољу што боље створи. Рекосмо да нико не миче, али то ипак није сасвим тачно, јер ако на томе не раде ништа представници школских власти, раде излавачи. Они по својој увиђавности чине измене без ичијег благослова. Погледајте Натошевићев буквар. Он је некад био штампан на јакој артији, слог је био у њему терција дебелог реза, у свима главним одељцима где се деца упућују у прво читање. Данас није тако. Модерност штампарска, која је унела у књиге и листове слог ревау танка реза, који је у стању покварити и најбоље очи, увукла је и у буквар та слова. Издавачка спекулација нашла је по фабрикама артију најлошије врсте, која слабо при-

ма фарбу, нарочито ако је иста лошије врсте (и ако се та лоша артија пре штампања не кваси, као што се то слабо ради), па се лиња сама од себе и многом употребом дејом постаје за кратко време као крпа, да би се на њој тешко разабрао и какав крупнији слог, а не овај танка реза, који не само да је убијство за очи, него је неописана мука у настави, јер у побледелом и истрвеном слогу почетници не могу лако да разликују потезове и натежу с читањем, што све не би морало бити да је бар техничка страна беспрекорна. А овако патите се децо, напрежи живце учитељу, шта је за то брига коме, који за те терете не зна. А који се учитељ сме упустити да изда што боље? Њему су везане руке још увек, а изгледа да ће бити везане још за дуго, јер се о слободној утакмици овде у нас и не помишља. Но ако не помишљају они, које не притискују невоље са лоших уџбеника, треба да дижемо свој глас ми учитељи и тражимо укидање монопола, слободну утакмицу, позване стручне оцењиваче уџбеника и сразмерну материјалну помоћ писцима уџбеника, како би их могли издати како треба. Само тако ће нам школа и настава у том питању поћи бољим напреднијим и кориснијим путем. А сви други обзир морају ићи у крај пред тим захтевима.

Учитељство.

Учитељско деоничарско друштво „Натошевић“ у Новом Саду, одржало је своју главну годишњу скупштину у четвртак 19. фебруара (4. марта) о. г. На скупштини је било присутно 39 деоничара са 398 деоница, а 12 заступника са 130 деоница, свега је било заступљено 528 деоница. Пошто је председник М. Ђорђевић поздравео присутне, изабрани су деоничари Д. шан Мокић и Георгије Николић, да оверове присутне. Пошто је констатован напред поменути број присутних деоничара са деоницама, прешло се на извештај управног одбора за 1908. год. Извештај је јасно и подробно изнео рад и развитак овог друштва. Од главнијих места у њему помињемо: Да је улог на штедњу био у 1908. г. К 93.539.62, дакле за К 19.750.75, већи од улога крајем 1907. год. Меничног зајма издато је К 84.132 К 66. Чист добитак је би К 3082.54 п., од тога је дивиденда на деонице К 2003.66 п.,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Према томе заслужено је на потпуно ушлаћене деонице $5\frac{1}{2}\%$ дивиденде.

Књижара је заслужила чистог добитка К 4599-63 пот. Новчани завод наш потражује на књижари (што је уложио у њу) К 47.556 К 61 пот. Кад се од тога одбије зарада онда остаје то потраживање још у своти од К 42.96-98 пот.

У штампарији је отпочео рад 7. марта 1908. г. примање је било за не пуних 10 месеци К 23.720-78 пот., кад се од тога одбије режија и уложен новац у артију, остаје чист добитак од К 1619-59 пот. Овај чист добитак отписује се од своте, коју наш новчани завод потражује на штампарији (што је уложио у њу) и онда остаје то потраживање у своти од К 24 032-18 пот. Управни одбор је још пр дложио, према извештају на зорника штампарије, да се за занављање материјала утроши К 1800. —

На извештај говорили су Ђ. Поповић, Р. Малушев, Ђ. Прерадовић, Ђ. Михајловић и предс. М. Ђорђевић. Затим је на предлог Ђ. Милића извештај усвојен једногласно, а на предлог К. Лере записнички изречено признање управном одбору и председнику. Пошто је и извештај надзорног одбора једногласно узет на знање, дата је раз решница управном и надзорном одбору.

У погледу поделе чисте добити предложио је Ђ. Поповић да се иста сва унесе у резервни фонд. Деоничар Жарко Алексић предлагао је да се 4% од чисте добити исплати деоничарима, а остало унесе у резервни фонд. Члан управног одбора Ђ. Михајловић заступао је одборски предлог, да се чиста добит исплати деоничарима и овај одборски предлог је и усвојен. Према томе решено је да се дивиденда почне исплаћивати 1. априла о. г.

У управни одбор поново су изабрана искоцкана два члана М. Ђорђевић и Богд. Поповић, а на два остала упражњена места изабрани су на предлог А. Варађанина: Лаза Вукотић учитељ у Ст. Футогу и Коста Пешић, учитељ у Ст. Шова. У надзорни одбор поново су изабрани: Др. Веселин Ђисаловић проф. у срп. великој гимназији, Аркадије Марковић, главни књиговођа Матице Српске и Др. Жарко Ковачевић, сенатор варошког сиротињског стола. Пошто је тако исцрпен био дневни ред, председник је захвалио присутнима што се у лепом броју одазвали и закључио седницу.

*

Овом приликом опазило се, да се леп број

наших млађих учитељских другова интересује живље са ову нашу лепу установу, којом се можемо поносити. Ми би се заиста томе, веома радовали, кад би се ово интересовање све јаче развијало, те да нас овај нови центар окупи све, што јаче у другарско коло. Малена наша учитељ ка материјална средства ипак нису тако незнатна, јер ево ми можемо да створимо и таку установу какву материјално јачи и многобројнији сталези немају. То је знак да у нас има добре етичке основе, која би постепеним развитком могла још много што шта лепо створити у корист учитељства и народне просвете. Свему томе је главна подлога слога, љубав другарска и пожртвовање за свој сталешки напредак, а то све зависи од нас самих. Прво се уздајмо сами у себе и сами помажимо своје, па ће такав слога и истрајан рад наш импновати и неучитељима, да ће нас свугде сретати с пажњом и признањем.

— а

Л И С Т А К.

Старо-римски начин дељења.

Римљани су били јако наклоњени рачунању округлим бројевима, те су, према томе, незаокружене бројеве, блиске округлим, увек замењивали округлим. На пример: 18 су изговарали 20 без два; 90 су изговарали 100 без 10 и т. д. Према томе природно је што се та њихова наклоност рачунању округлим бројевима у опште, испољава и у деоби како писменој, тако и усменој. Пример 668 : 6 решава се по старо римском начину, овако. 668 нећемо делити на 6 једнаких делова, већ на 10, и тада ће сваки део бити по 6 десетица; али смо ми узели 4 дела више, но што треба, и у сваком делу по 6 десетица, свега смо, дакле, узели 24 десетице више, стога тај вишак треба додати дељениковом остатку (68), те ће бити 308. Сад ћемо 30 десетица на 10, и сваком делу припаће по 3 десетице, ну како смо и сад узели по 4 дела више и у сваком делу по 3 десетице, то је свега 12 десетица више; тај вишак од 12 десетица треба додати остатку (8), те ћемо имати да делимо 128. Кад се, даље, 12 дес. поделе на 10, сваком ће делу припасти по 1 десет.; но како смо и сад узели по 4 дела више и у сваком делу по 1 десетицу, то је сав вишак 4 десет. Тај вишак додаћемо остатку (28) и добићемо 68

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

које треба поделити на 6 једнаких делова. Делићемо и даље истим начином као и до сада; на име: $60 : 10 = 6$ јед., вишак је $4 \times 6 = 24$ и остатак 8, свега 32; $32 : 10 = 3$ ј., вишак је $3 \times 4 = 12$ и остатак 2 = 14; $14 : 10 = 1$ ј., вишак је 4 и остатак 4, свега 8. Сад се овај број (8) не дели са 10 већ правим делитељем 6, те ћемо на сваки део добити по 1 ј., и остаће нам 2 јед. Сад ћемо да видимо колики је количник; $6 \text{ д.} + 3 \text{ д.} + 1 \text{ д.} = 10 \text{ д.}$ или 100; $6 \text{ ј.} + 3 \text{ ј.} + 1 \text{ ј.} = 11$ јединица и у остатку 2 јединице. Коначан је одговор $100 + 11 = 111$ и остатак 2 јединице. Ето како је дуг и незгодан пут. Тај начин је карактеристика римске аритметике нарочито за време опадања Рима и прелаза римске цивилизације к народима Западне Европе. Тај су начин веома опширно разрадили: Боечио (470.—525. г. после Христа), знаменити и учени римски грађанин, и Хербарт (папа Силвестар II), који је живео око 1000 година по Христу. После Хербарта је тај начин све више и више потискиван арапским начинима, т. ј. таквим, који је близак нашем нормалном дељењу. Од тога су доба Боечиев начин с правом називали „гвоздено правило“ за разлику од „Златног правила“ како су звали Апијанов (XVI век) начин дељења, који се нешто мало разликује од нашег давашњег начина дељења.

Римски начин дељења био је тежак и претежак; тешкоћа је долазила отуда што је јако компликован и што наставници и писци уџбеника или нису умели, или нису хтели да објасне ствар како треба. Високим, научним стилем, без икакве очигледности, они су „предавали“ исто онако као да су пред њима исто тако учени људи или педагози, а не мала деца; ондашња се школа није обазирала на духовни развитак својих ученика.

Ево како се у једном уџбенику објашњавало дељење 5069 са 4, рад је распоређиван овако: Имамо: $10 - 4 = 6$, $\frac{5000}{10} : 6 = 3000$. Сад да нађемо производ ($\frac{3000}{10} = 300$). $6 = 1800$, ($\frac{1000}{10} = 100$). $6 = 600$, одакле добијамо $600 + 800 = 1400$. Исто тако: ($\frac{1000}{10} = 100$). $6 = 600$, $600 + 400 = 1000$. Користећи се истим начином, одузимамо производ ($\frac{1000}{10} = 1000$). $6 = 600$, ($\frac{600}{10} = 60$). $6 = 360$, ($\frac{300}{10} = 30$). $6 = 180$, ($\frac{100}{10} = 10$). $6 = 60$ и тражимо збир $60 + 80 + 60 + 60 = 260$. Даље: ($\frac{200}{10} = 20$). $6 = 120$, ($\frac{100}{10} = 10$). $6 = 60$, а $60 + 20 + 60 = 140$. Идући даље тим путем, до-

бићемо: ($\frac{100}{10} = 10$). $6 = 60$, $40 + 60 = 100$, ($\frac{100}{10} = 10$). $6 = 60$, ($\frac{60}{10} = 6$). $6 = 36$, ($\frac{30}{10} = 3$). $6 = 18$. ($\frac{10}{10} = 1$). $6 = 6$; $6 + 8 + 6 + 9 = 29$. Затим налазимо: ($\frac{20}{10} = 2$). $6 = 12$; ($\frac{10}{10} = 1$). $6 = 6$; $6 + 2 + 9 = 17$; ($\frac{10}{10} = 1$). $6 = 6$; $7 + 6 = 13$, ($\frac{10}{10} = 1$). $6 = 6$; $3 + 6 = 9$; овај збир (9), као и делитељ, јесте број мањи од 10. На тај се начин види да је при деоби остало 1. Тражени је количник 1267. Тај старо-римски начин дељења рађен је најпре на абакусу, помоћу римских цифара; но у току времена, кад су у Европу пренесене арапске цифре, он се почео примењивати и на њима и за дуго није уступао место новим начинима. Сад је тај старо римски начин дељења сасвим напуштен и нигде се не налази. А међутим и у том римском начину има једна добра страна, а то је оно лако изналажење количника. У нашем нормалном дељењу често се дешава да морамо узимати, нагађати, количник час мањи, час већи док не наиђемо на прави количник. Док је то била реткост код Римљана а то стога, што им је делитељ био увек округао број, помоћу кога је лако наћи, колико се пута исти садржи у дељенику.

Ево обрасца писменог дељења по именованом начину:

Примери: $672 : 16$ и $3276 : 84$.

$$\begin{array}{r}
 16 : 672 = 30 \\
 \underline{20} \\
 600 \\
 \underline{72} \\
 + 120 \\
 192 = 9 \\
 \underline{20} \\
 180 \\
 \underline{12} \\
 + 36 \\
 48 = 2 \\
 \underline{20} \\
 40 \\
 \underline{8} \\
 + 8 \text{ количник,} \\
 16 = 1 \quad 42 \\
 (16)
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 84 : 3276 = 30 \\
 \underline{100} \\
 3000 \\
 \underline{276} \\
 + 480 \\
 756 = 7 \\
 \underline{100} \\
 700 \\
 \underline{56} \\
 + 112 \\
 168 = 1 \\
 \underline{100} \\
 68 \\
 + 16 \\
 84 = 1 \quad 39 \text{ ко-} \\
 (84) \quad \text{личник,}
 \end{array}$$

Београд, 30 — VII — 19 8. г.

С руског,
Свет. С. Поповић,
учитељ.

ДОПИС.

Вршац. 11. фебруара. Лицем на беле покладе преминуо је овде после дугог и тешког боловања, овдашњи многогодишњи учитељ *Милош Велић*. Покојник је скоро пола века провео као учитељ у служби народној. Колико је старина Велић од својих суграђана био поштован и уважен, види се отуда, што се силан свет при погребу искупио, да ода последњу пошту свом добром учитељу Милошу, понајвише његови ученици, пошто је покојник у низу дугих година свог службовања у Вршцу, одговорао више генерација. Покојника је онојало сво овдашње свештенство са протом на челу, а на кору је појало оvd. ратарско пев. друштво, већином ученици покојникови.

При опелу беше присутан и преосвећени епископ Гаврило, који је после обављеног опела пришао ожалашћеној породици, и изјавио јој своје топло учешће. Над мртвим се одром топлим речима у име оvd. учитељства опростио оvd. учитељ у миру *Макса Пантелић*, овим говором:

„Кад човек овај свет пажљиво посмотри, и у њему највеће непостојањство како свију створења, па и свога бијћа примети, онда не може на ино, а да своју судбу тужно, не оплаче, кад помисли само, да му се пламен живота у тренутку ока угасити може. Кад се сети, да га само један зао час, са овог белог света у мрачну дубину црне земље пренети може, онда нема довољно речи, којима би своје бедно стање на овој земљи описати могао. Но једно је извесно, да је на овом свету све само једна сујета, све прах и трулеж, све за мало траје, све бива па нестаје. Колевка нам је била и би ће почетак, а гроб свршетак нашег бедног живота на овој земљи.

Ево и овај одар нам најживље приказује ништавило човеково. Пред нами ево стоји угашен живот једног народног трудбеника учитеља Милоша Велића, који је скоро пола столећа провео у служби народној.

Покојник је као учитељ, колико је знао и умео, дао своме народу. Камо среће кад би не само сваки учитељ, већ и сваки Србин дао своме народу онолико, колико зна и уме. Но осим многогодишњег учитељавања, покојник је задужио срп. народ још и тиме: што је поред своје худе учитељске плате, која је онда много мања била него садашњих учитеља, однеговао Српству

лепу породицу од девет чланова, који су осим једне умрле ћерке, сви остали живи и здрави.

Милош је покојни много и од својих уста откидао, само да своју многобројну породицу којом га је Бог обдарио, изведе на пут, и учини их корисним члановима свога народа. И добри Бог испунио му је ту молбу и жељу, да види своја три сина као свршене људе на добром путу. Син му је Ђура уважени свештеник новосадски. Панта штампар у Сомбору. А најмлађи Љубомир као учитељ у Пардању, који је очев рад продужио тамо где је покојник застао. Две ћери су му удате, једна за Тавасију Поповића трговца и поседника у Вршцу, а друга за одличног учитеља новосадеког Ђоку Милића. Ђерка Драга учитељица у Неузини. А Јулка забавиља у Вршцу. Само Љубица оста небригнута. Покојник је био учитељ старог кова. Он није хтео знати за физику, граматику и математику. Он је био тога уверења, да нашем народу најужније треба, читање, писање и рачунање те је то до крајности истеривао. Али зато су његови ученици најбоље читали, најлепше писали, и најлакше рачунали.

Покојник је дочекао лепу старост, те у миру и задовољству, брижљиво негован од своје деце, Ленке, Љубице и Јулке, уживао плодове, дочекао те и своју унучад руком повео. И напоследку од силног и напорног труда, бриге и дуготрајне ббље, истрошио своје уморно тело и на рукама своје миле и благодарне деце испустио своју напаћену душу.

Па ево и ја као друг ти у име твоје сабраће вршачких учитеља, праштам се с тобом друже Милоше. Ти си твој тешки задатак, што си га имао као учитељ према српској школи, као брижни родитељ према својој честитој породици, и као човек према човечанству часно и достојно завршио.

Тебе више нема међу нами, али ћеш вечито живети у душама твоје миле деце и унучади, и твојих многобројних ученика.

Нека ти буде лака земља и вечна успомена међу твојим драгим Вршчанима, које си ти као многогодишњи учитељ много задужио. Још једном збогом друже Милоше, збогом за навек!

*

И тада крену се импозантан спровод уз појање рат. пев. друштва и испратисмо овог нар. трудбеника до вечне му куће.

Преглед књига.

Elementary Experiments in Psychology. By *Carl E. Seashore*, Ph. D., Professor of Psychology in State Iowa University. Henry Holt & Co, 1908. Стр. XI+218. Цена 1.50 долар.

Потешкоћу развијања експерименталног држања према духовним процесима и осигуравање адекватног познавања са духом и метода експерименталног испитивања духовних феномена, осећају скоро сви наставници који пред собом имају велики број ђака почетника.

Пошто нема згодног уџбеника за елементарне психологије, који би се могао употребити са предавањима и приручним књигама, студенти ретко кад да се из прве руке упознају са духовним процесима и са стварним схваћањем метода које проучавају. Резултат тога је тај, што ђаци могу све и сва учити о психологији, па ипак да се не навикну на психологизирање. Неколицина можда и могу стећи психолошки дух но, већина њих не знају за то. Таке разредне демонстрације као што се данас практикују дају само грубе резултате и не могу дати сатисфакцију. Они могу бити забавни и интересантни, но они нису партикуларно инстрективни. Време, рад и издатак што је скопчан са давањем актуалне лабораторијске праксе у великим аудиторијумима (у њујоршком психолошком аудиторијуму увек се налазе до 200 студената!) чини да је метода настављања у психологији непрактична.

Због тога је од веће потребе уџбеник као што је овај Сеасхоров (читај: Сишоров). То је врло згодан психолошки уџбеник. Сврха његова као што то аутор напомиње у своме предговору јесте та, да „удовољи захтевима за низ експеримената и почетном курсу психологије. Она чини, да су индивидуални експерименти, у супрот разредним демонстрацијама практични, без обзира на лабораторијску лакоћу или на величину разреда. Штуденту се дају средства и потицања за интензивно проучавање сваког појединог проблема тако, да би он могао стећи независност у мишљењу и акцији, да би био кадар реализовати актуалност, поредак, практички значај и дражи духовног живота.“

Та сврха врло је лепо остварена у овој књизи. Велика педагошка вештина и стваралачка моћ огледа се у планирању простих експеримената, који, ако се добро изведу, зацело ће

образовати ђака у интроспективним навикама, зацело ће му дати знање о психологији као експерименталној науци и зацело ће му побудити интересовање у решавању психолошких проблема. Експерименти су добро одабрати њих може штудент сам извађати или у друштву са којим својим другом, изузев т. зв. реакционих експеримената с временом. Ти експерименти захтевају врло мало апарата, или онаке апарате који се лако могу додати но који су ипак адекватни да илуструју психолошке принципе и да осветле методе њихове студије. Упуте што се износе штудентима јасне су, концизне и не стварају двосмислицу. Кратке сугестије експеримената врло су добре.

Уџбеник обухвата многе проблеме у експерименталном испитивању. Прве три главе баве се експериментима о видним осетима — накнадним ликовима, контрасту и визуелном, видном пољу. Четврта глава износи познате експерименте о видном просторном опажању — ентоптичким појавама, мрежујачкој слици, акомодацији, двоструким ликовима и стереоскопском виђењу. Пета глава бави се више елаборатним низом експеримената из аудитивне (слушне, акустичке) сфере. Главе које следе износе добро одабране експерименте о тактуалном простору, осетима коже, Веберовом закону, духовним ликовима, асоцијацији, меморији, аперцепцији, пажњи, нормалним оптичким илузијама, афективном тону и реакционом времену.

Књига проф. Др. Сеасхора је заиста врло згодна, а особити за све то већи број учитеља, који верују, да се адекватни увод и курс психологије не може дати без каквог актуалног експерименталног рада.

Дело је написано врло простим и разумљивим стилем. Ко иоле влада енглеским језиком може се њиме послужити. Добро би било кад би се ко нашао да ту књигу преведе на наш језик. Она би се могла врло добро употребити у психолошкој настави у нашим средњим школама.

Др. П. Р. Радосављевић.

БЕЛЕШКЕ.

„Српски учитељски конвикт у Нов. Саду.“ примио је у фебруару т. г. Од Данице Марковић из Ст. Футога уписанине 2 К — Од Румске Штедионице 50 К прилога. — Од Милорада Урошевића, трговца из Лознице

100 К. чланарине. — Од Софронија Јаконића, пароха у Дероњу, од таса за мироносање у 1908. години 14 К. прилога. На свима прилозима захваљује Управа.

Читуља. 20. фебр. о г. умро је у Панчеву Вељко Константиновић умир. учитељ у 63. години живота. Учитељевао је преко 40 година. Био је свестан и уредан до крајности, а у своме позиву је уживао. Умереним животом и штедњом стекао је, уз припомоћ своје вредне жене госпође Анке, лепо имање и то завештао срп. виш. дев. школи у Панчеву (10.000 К), пензионом фонду Срп. Нар. Позоришта (1000 К.) и радничкој школи Срп. Женске Задруге у Панчеву (1000 К). Нека му је лака земља и трајан спомен!

Прорачун Чешке Школске Матице за 1909. г. износи 1.172.490. Готовина којом располаже износи 147.300 К, а да би могла одговорити свима својим задаћама треба јој да скупи прилога у своти од 1.025.000 К. И нема сумње да ће то Чеси скупити, јер они потпуно схваћају шта значи слојан рад на ширењу народне просвете.

Католички савез учитељски у Аустрији има 6625 чланова, и то: 5009 Чемаца, 679 Чеха, 688 Талијана, 329 Словенаца и Хрвата. Најјаче је бројем тиролско удружење, оно има 1214 чланова, а за њим прво католичко удружење учитељица које има 1010 чланица. Пословни је језик у том савезу немачки. У њему су још: Католичко удружење чешких учитеља у Моравској са 265 чланова, удружење чешких католичких учитељица у Репчину и Оломуцу са 45 чланица и удружење чешких католичких учитеља у Прагу са 369 чланова, а међу свима овима је 80% свештеника и катихета.

Учитељске плате у Шкотској. У Шкотској су учитељске плате врло различите, по томе у коју категорију спада школа у којој предају. У сеоским и у мањим варошким школама су плате обично мање него у варошким школама. Младићи кад ступе у учитељску службу, ма да имају најодличније оспособљење, морају бити прво подучитељи. Сеоски учитељи имају почетну плату од 2100 Круна (код нас 1000 Кр.) Ова се плата подиже до 2800 Кр. Управитељи у селима 3000—7200 Кр. Учитељице на селима имају 1400—2100 Кр. Учитељи у варошима 2200—3800 Кр., главни учитељи 4000—6000 Кр. Управитељи у варошима 6000—9600 Кр. Учитељице у вароши-

ма 1400—2400 Кр. У Единбургу свака учитељска снага добија годишње 120 Кр. повишице. **М. Б.**

Војска и школа Врло занимљиве податке доноси један француски лист о томе, колико која држава у Европи троши на издржавање војске, а колико на издржавање школа. У Енглеској сваки грађанин троши 25 Кр. на војску а тек 6 Кр. на школе. У Француској 24 Кр. на војску а 5 на школе; у Немачкој 18 на војску а 7 Кр. на школе; у Данској 11 Кр. на војску 2 Кр. на школе; у Грчкој 10 Кр. на војску 2 Кр. на школе; у Италији 9 Кр. на војску а 1 Кр. на школе; у Шведској 9 Кр. на војску 4 Кр. на школе; у Аустро Угарској 9 Кр. на војску 2 Кр. на школе; у Румунији 9 Кр. на војску 5 Кр. на школе; у Норвешкој 8 Кр. на војску 4 Кр. на школе; у Белгији 8 Кр. на војску 5 Кр. на школе; у Швајцарској 8 Кр. на војску 15 Кр. на школе. Из ових података се види да је најгори сразмер код Талијанаца, где становници плаћају само 10% од онога што плаћају на војску. За тим долази наша држава, Француска и Енглеска где је %21—24. У Немачкој 40% у Норвешкој и Белгији 60%, а у Швајцарској се и двапут више троши на школе него на војску. **М. Б.**

Школски излети. Варошком сенату у Будимпешти предао је један учитељ молбу у ствари заједничких излета тражећи, да поради на томе да два комуникациона друштва, која стоје под непосредним надзором варошке управе, поједином школском излету даду уз малену плату засебне вагоне и засебне пароброде. Варошки савет је овај предлог једногласно усвојио. **М. Б.**

Нове књиге.

Летописе Матице Српске, год. 85. Књига 254. Св. II. 09 Н. Сад. Штампарија Учитељског д. д. Натшевић. Ц. 1 К.

Књиге Матице Српске. Број 30. Иво Војновић **Дубровачка Трилогија**. II изд. Н. С. 09. Ц. 2 К.

Књиге за народ из Задужбине Петра Кољевића. Изд. М. Срп. Св. 129. **Албум славног женскиња**, написао Пера Радуловић. Н. Сад. 09. Ц. 20 пот.

Милан Ђ. Милићевић, некролог одштаман из „Годишњице“ књ. 28. Написао Јован Миодраговић, професор. Београд 09.

Стеван Д. Поповић као педагог, од Јов. Миодраговића. Годишњица св. 28. Оба ова последња два рада, труд су нашег познатог педагога Јов. Миодраговића. Нарочито нам се свиди монографија о Стеви Д. Поповићу заслужном српском педагогу. Сиромашни смо у радовима оваке врсте, а они би нам много користили. Многој вредној млађој снази учитељској пружили би оваки радови извор, да се упозна са радом наших знатних школских радника, те ценећи њихов рад да пође њиховим стопама.

Мала Библиотека. Уредник Ристо Кисић. св. 157. Јов. Скерлић. Француски романтичари и Српска народна поезија. св. 158/160; А. В. Дружинин, Паулина Сасовица, с руског превео Стојан Новаковић (1864 г.) Св. 161/162; Сима Пандуровић, Посмртне почасте.

Календар „Мале Библиотеке“ за год. 1909. Уредник Р. Кисић. Мостар 908. Штамп. уметнички завод Пахера и Кисића.

Пријатељима „Мале Библиотеке“. Ради извесних незгода нисмо могли благовремено доштампати и одаслати завршне свеске „Мале Библиотеке“ за 1908-му годину (св. 156 - 162.), а другу свеску „Прегледа“ нисмо могли издати зато, што нам материјална средства, узимајући у обзир и сувише малени број претплатника, нису дозвољавала. Молимо госп. претплатнике „М. Библиотеке“, нарочито оне, који су претплату измирили, да ову нашу напомену приме до знања и да нас ради исте не осуђују.

Прве свеске „М. Б.“ за ову годину (св. 1. бр. 163. „Данак у крви“, драмски фрагмент у једном чину од Бранислава Ђ. Нушића и св. II-III. бр. 164-165. „Моји познаници“, приповетке од Свет. Ђоровића) налазе се у штампи, те ће у краћем року бити доштампане и одаслате претплатницима „М. Б.“, и то само оним, који су већ послали или који нам до тад пошаљу претплату бар за прву годину у четврт.

Да би пријатељима предочили материјално стање „Мале Библиотеке“, које се у правом смислу може назвати „бедно“, овде ћемо изнети тајан извод из претплатне књиге за 1908-му годину.

У свему је слато 329 примерака, и то: 115 за претплатнике који су платили за прву половину, а 4 који су платили само за прву четврт. 79 их има који нису ни паре послали. У замену и сарадницима слато је 92 примерка. Од пређашњих имамо на дугу 4.723 круне и 60 пара.

Да би бар у неколико поправили материјално стање „Мале Библиотеке“, одлучили смо се на распродају до сад изашлих свезака, изузевши прве од које имамо само не-

колико примерака, у пола цене, и то само код поручбина од најмање 50 бројева, а уз готов новац.

У Мостару, месеца фебруара 1909.

Администрација
„Мале Библиотеке.“

ЈАН БАШТА

SCHÖNBACH код Егера (Cheb). Чешка.

Најчувенија фирма инструмената за свирку, позната на све стране са своје солидности, препоручује п. г. учитељима и коровођама, виолине за концерте и оркестре, виоле, чела и виолинчело, цитре, гитаре првог реда, пријатног звука и лаког тона, дрвених и плеханих инструмената за дување, особитих гарантованих издржљивих жица за све инструменте, потпуне виолине за вештаке са леним гудалом, у дрвеној кутији, франко послато (за 9, 10, 12 и 15 фор)

Ценовници бадава и франко.

Најјефтинији непосредни избор за набавку. Сви музички инструменти исправљају се одмах вештачки и рачунају се најјефтиније. (таре виолине и чела промењују се за нове. Први непосредни избор за набавку грамофона и најпотпунијих плоча.

Врлопоштовани господине!
Послата виолина како укуеном опремом, тако и пријатним звуком у пуној мери ме је задовољила.

Уверен сам, да је дужност сваког свесног Чеха, да потребе гудачке набавља код ваше фирме, јер се у реалности не може ни једна фирма с вама такмачити. Желим вам много напретка у ширењу доброг гласа, и јесам пријатељски одан

Фр. В. Мехалл, учит. управ.
29 / XII. 1906.

Не купујте из друге руке од препродавца, обратите се управо на творницу.

Поштовани господине!

Кад бих могао, топло бих Вам етицено десницу за солидну и јефтину исправку знаменитог инструмента. Ништа није изгубио, а добио је звучност, обао тон и лако се влада њиме. Ваша фирма ме је изненадила. Сретан нек Вам је труд Маленовица, 17. септ. 1904. С поздравом

Јиндрих Птачек, учитељ.

Хиљадама похвалних признања од г. г. учитеља и коровођа сведочи о изврности и ваљаности проданих инструмената.

Учитељско Деоничарско Друштво „НАТОШЕВИЋ“ у Н. Саду.

исплаћује својим члановима

5 1/2 % Дивиденде за 1908.

почевши од 1. априла о. г.

У Новом Саду, 8. марта 1909.

Управа.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS